

RELEVANȚA STRATEGICĂ A INDUSTRIEI NAȚIONALE DE APĂRARE ÎN PRINCIPALELE DOCUMENTE DE PLANIFICARE A APĂRĂRII – O ABORDARE CONTEXTUALĂ –

Conf. univ. dr. Gabriel MĂNESCU

Facultatea de Management Militar, Departamentul Management,
Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu

Colonel conf. univ. dr. Dumitru IANCU

Facultatea de Management Militar, Departamentul Management,
Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu
10.55535/GMR.2024.4.36

In a world characterized by dynamism and increasing security challenges, the role of the national defence industry is becoming progressively vital in ensuring a nation's military capabilities. The present paper aims to analyse the current and future elements of the national defence industry, in terms of achieving, maintaining and developing our country's military capabilities against the backdrop of a volatile security environment. We also intend to analyse the relevance of the defence industry through the lens of the connections between this sector of activity and the main defence planning documents in force at this date as well as the strategic projects currently under public debate.

Keywords: defence planning documents; defence industry; strategy; strategic projects; security environment;

INTRODUCERE

Industria națională de apărare joacă un rol esențial în asigurarea securității și suveranității unei țări, iar relevanța acesteia a crescut semnificativ în actualul context geopolitic, marcat de tensiuni internaționale și conflicte regionale. Într-o lume în continuă schimbare, în care amenințările cibernetice, terorismul și conflictele armate se află în prim-plan, statele sunt nevoite să-și reevalueze capacitățile de apărare și să dezvolte noi strategii, eficiente, pentru a răspunde acestor provocări.

În acest context, documentele de planificare a apărării devin instrumente cruciale pentru integrarea și coordonarea resurselor disponibile, inclusiv cele din industria națională de apărare. Aceste documente trebuie să reflecte nu doar necesitățile imediate ale apărării și securității naționale, ci și viziunea pe termen lung a dezvoltării unei industrii capabile să inoveze și să se adapteze rapid la noile tehnologii și cerințe strategice.

În România, relația dintre industria de apărare și documentele de planificare este esențială pentru a asigura un echilibru între independența națională și cooperarea internațională, în special în contextul angajamentelor asumate în cadrul NATO și al UE. Prin urmare, o abordare contextualizată a acestei relații poate oferi o mai bună înțelegere a provocărilor actuale și a oportunităților de dezvoltare a unei industrii de apărare eficiente și sustenabile.

REPERE ISTORICE ALE INDUSTRIEI NAȚIONALE DE APĂRARE

Din punct de vedere istoric, considerăm că industria națională de apărare a parcurs mai multe etape. Din această perspectivă, apreciem ca fiind relevant pentru studiul nostru **anul 1918**, anul reîntregirii naționale, chiar dacă diverse surse indică prezența pe teritoriul Principatelor Române a unor ateliere de producere a armelor încă din secolul al XVIII-lea, cum este cazul Uzinei Mecanice Cugir, a cărei istorie se întinde încă din anul 1799, în timpul Imperiului Austro-Ungar, sub forma unor ateliere de producție a oțelului construite la Cugir, care au fost printre primele fabrici metalurgice din Transilvania (UM Cugir, 2024).

Astfel, evoluția industriei naționale de apărare poate fi grupată în cinci perioade principale (*figura 1*).

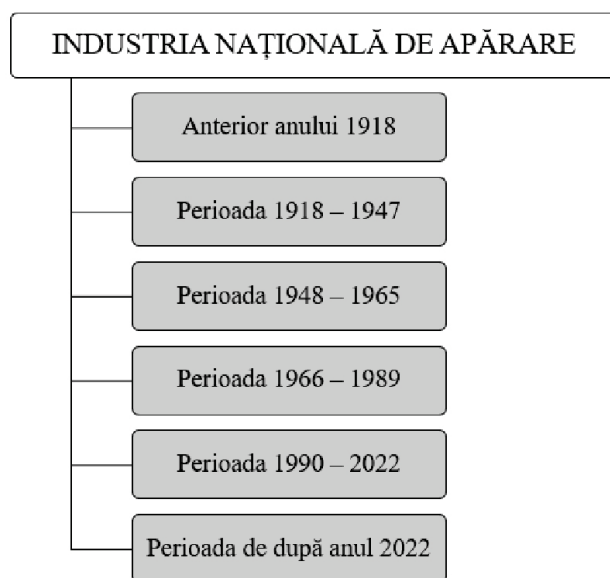

Figura 1: Etapele dezvoltării industriei naționale de apărare
(interpretare proprie)

Pentru că scopul demersul nostru nu este de a prezenta în amănunt evoluția industriei naționale de apărare, în cele ce urmează vom trece în revistă, pe scurt, elementele definitorii ale fiecăreia dintre etapele anterior prezentate.

Perioada anterioară anului 1918:

- după Unirea Principatelor, în Muntenia și în Moldova existau doar ateliere rudimentare, în care se producea praful de pușcă necesar armatei. Aceste facilități precare nu puteau furniza în mod eficient muniția necesară unei armate moderne;
- începând cu data de 1/13 februarie 1861, la București, în clădirile fostei mănăstiri Mihai Vodă, au fost inaugurate primele ateliere militare cu scopul de a efectua reparații și de a produce echipament și harnașamente pentru armată; de asemenea, au început să funcționeze ateliere mici, destinate fabricării munițiilor și materialelor de artilerie, care vor constitui mai târziu baza pentru formarea Arsenalului Armatei; acestea au marcat începutul industriei românești de armament;
- până în anul 1865, producția de gloanțe a fost automatizată și realizată în România, aceasta reprezentând un pas semnificativ în dezvoltarea

industriei naționale de apărare prin care se asigura capacitatea țării de a produce în mod independent echipamente militare esențiale pentru armată (Vințu, 2022);

- sub îndrumarea căpitanului de artilerie Vasile Buescu a fost produs primul revolver de concepție românească, cunoscut sub denumirea de *Revolverul BUESCU, model 1876, calibru 10,8 mm*;
- una dintre contribuțiile semnificative ale specialiștilor români a fost tunul de calibru de 75 mm, denumit *modelul 1904*. Acesta reprezenta o versiune îmbunătățită a tunului „Krupp” din 1889 și era considerat cel mai avansat din perioada respectivă, având o bătaie maximă de până la 8.000 de metri;
- cu toate acestea, la intrarea României în Primul Război Mondial, Armata Română era slab instruită, iar dotările sale tehnice și de armament erau nu doar insuficiente, ci adesea depășite atât fizic, cât și moral.

Perioada 1918–1947:

Realizarea Marii Uniri la sfârșitul anului 1918 a fost un moment crucial pentru națiunea română. După un război pe care nu l-au dorit, dar pe care au fost nevoiți să-l ducă pentru a împlini visul unității naționale, românii și-au văzut, în sfârșit, dorințele împlinite. Eforturile neîntrerupte și sacrificiile a sute de mii de români care au căzut pe câmpul de luptă au fost răsplătite la 1 Decembrie 1918, când s-a încheiat procesul de unitate națională românească.

Pentru a întări statul român după Marea Unire, Regele Ferdinand I și liderii politici români au implementat o serie de măsuri menite să dezvolte industria națională de apărare. Acest lucru era esențial pentru a preveni problemele de aprovizionare cu armament și muniții cu care armata română s-a confruntat în timpul Primului Război Mondial.

În acest sens, au fost înființate Uzinele Metalurgice Cugir-Copșa Mică pentru fabricarea, sub licență cehoslovacă, a armamentului și a munițiilor de infanterie. În paralel, s-au dezvoltat capacitățile de producție specială la Reșița și București. La I.A.R. Brașov, a început producția sub licență a avioanelor de bombardament italiene „Savoia-Marchetti 79 B” și a avioanelor de vânătoare poloneze PZL-11. La sfârșitul deceniului, a demarat producția în serie a avioanelor de observare și recunoaștere IAR-38 și IAR-39, precum și a avionului de vânătoare IAR-80.

Cu toate acestea, capacitățile de producție ale industriei românești de apărare s-au dovedit insuficiente în vara anului 1940, când România s-a confruntat cu amenințări asupra integrității naționale. În acele momente critice, Armata Română era încă dependentă de armamentul, tehnica de luptă și munițiile provenite

din Franța, Marea Britanie și fosta Cehoslovacie, ceea ce a contribuit la acceptarea retragerii fără luptă din teritoriile revendicate de URSS, Ungaria și Bulgaria.

Pe 22 iunie 1941, când România a intrat în război alături de Germania împotriva URSS pentru eliberarea teritoriilor românești de peste Prut, aprovizionarea cu armament, tehnică de luptă și muniții era insuficientă pentru a satisface cerințele Armatei Române.

Între anii 1941 și 1944, autoritățile de la București au lucrat pentru îmbunătățirea producției din uzinele proprii de armament și muniții și pentru creșterea calității produselor fabricate. În această perioadă, s-a dezvoltat și producția de tehnică de luptă de concepție românească, precum avionul IAR-81 și tunul antitanc de calibru 75 mm „Reșița”. De asemenea, la uzina I.A.R. Brașov a fost asamblat sub licență avionul german de vânătoare „Messerschmitt-109 G” (Opriș, 2007, p. 6).

Perioada 1948–1965:

A fost una dintre cele mai negre perioade din întreaga istorie a țării. Astfel, la presiunea decidenților politico-militari sovietici, imediat după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, guvernul comunist condus de dr. Petru Groza a decis închiderea majorității fabricilor de armament și muniții din țară. Au fost menținute în funcțiune doar fabrica de la Sadu (jud. Gorj), care producea armament de infanterie și cartușe, și uzina „30 Decembrie”, specializată în fabricarea cartușelor. Mașinile-unelte și instalațiile din fabricile închise care au scăpat de a fi mutate în Rusia sovietică, drept plată pentru despăgubiri de război, au fost demontate, scoase din socluri și depozitate în locații diferite. Între timp, inginerii și muncitorii din aceste uzine au fost nevoiți să-și găsească alte locuri de muncă, dispersându-se în întreaga țară (Ib., p. 8).

Conștientizând importanța produselor speciale necesare Forțelor Armate, dar și introducerii *planurilor cincinale*, ca motoare de dezvoltare economico-socială, conducătorii acelor vremuri au dispus redeschiderea unor anumite întreprinderi, printre care amintim: uzinele „6 Martie” (Tohan, jud. Brașov), „Ilie Pintilie” (Plopeni, jud. Prahova), „Bella Breiner” nr. 2 (Brașov), Uzina Metalurgică Târgoviște, I.M.S. Sadu (jud. Gorj), I.M.S. Sadu (Pantelimon) și Uzinele Metalurgice Cugir (jud. Sibiu) (Ib., p. 10).

Toate aceste acțiuni și măsuri au avut un cost uriaș pentru acele vremuri: aproximativ 92.000 kg de aur fin. Din nefericire, obiectivele cincinale nu au fost atinse, astfel încât, odată cu următorul plan, obiectivele au fost redimensionate pentru o perioadă de trei ani (Ib.).

Un alt element deosebit al acelor vremuri a fost decizia liderului sovietic Iosif Stalin, care a dispus majorarea considerabilă a efectivelor militare ale României, Poloniei, Cehoslovaciei, Ungariei și Bulgariei, precum și echiparea acestora cu armament și tehnică de luptă sovietice, fapt care a condus la creșterea importurilor de armament și tehnică de luptă sovietică. Acest fapt a condus la creșteri uriașe ale costurilor de producție, investiții în diferite tipuri de utilaje care, în esență, nu au dus la rezultatele scontate, fapt tradus în pierderi echivalente cu aproape 17.000 kg de aur fin (Ib.).

Perioada 1966–1989:

Odată cu înființarea, în anul 1955, a Pactului de la Varșovia, României i-au revenit o serie de sarcini pe linia asigurării cu diferite categorii de armament, tehnică și muniții nu numai a armatei naționale, ci și a armatelor celorlalte state membre ale pactului.

Bineînțeles că, la început, predominau importurile de armament și tehnică din URSS, însă, încetul cu încetul, o mare parte dintre acestea au început să fie integrate în industria națională de apărare, ca urmare a obținerii licențelor de fabricație pentru acestea. La început, o mare parte dintre produsele realizate erau exportate către armatele ale unor state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia (Polonia, R.D.G., Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria). Conștiente de calitatea mai slabă a produselor autohtone comparativ cu cele occidentale, conducerea de partid și de stat a luat decizia de a achiziționa din Occident echipamente, utilaje, dar și multe agregate care să fie integrate în industria românească. De fapt, în urma acestor măsuri, se creau premisele pentru ca „România să treacă de la un deficit comercial cincinal în valoare de 118,8 milioane ruble (în relațiile sale cu statele socialiste) la un excedent de 73,7 milioane ruble, la sfârșitul perioadei 1966-1970” (Ib., p.33).

În această perioadă, au fost concepute și realizate o serie de produse speciale esențiale pentru dotarea Armatei Române: tancurile TR-580, TR-800 și P-125 (variante ale tancurilor T-55, respectiv T-72)110, elicopterele IAR-316 B „Alouette III” și IAR-330 H „Puma”, avionul de vânătoare-bombardament IAR-93 B111, transportoare amfibii blindate TAB-71 (BTR-60 APC)112, TAB-72, TAB-73 (cu aruncător de bombe cal. 82 mm), TAB-77 și TAB-C (BTR-70), mașina de luptă a infanteriei MLI-84 (BMP-1), foarte multe tipuri de armamente de infanterie de diferite calibre, diferite tipuri de autospeciale de decontaminare chimică, bacteriologică și radiologică, stații mobile de transmisiuni, tehnică de artilerie și, bineînțeles, nave de luptă pentru flota militară maritimă și cea fluvială ș.a.m.d.

Considerăm că aceasta perioadă a fost cea mai prosperă etapă din existența industriei naționale de apărare ale cărei principale coordonate pot fi sintetizate în:

- „Armata Română era înzestrată integral cu produse și echipamente fabricate de către industria proprie de apărare la nivelul cerințelor Tratatului de la Varșovia;
- România figura pe locul cinci în topul țărilor exportatoare de armament din lume, volumul anual al exporturilor depășind cifra de 800 mil.USD;
- rezultatele cercetărilor militare își găseau aplicabilitate în producția civilă;
- parte dintre întreprinderi dețineau producția profilată pe cele două ramuri, respectiv capacitățile militare erau completate cu capacitățile civile;
- în industria de apărare își desfășurau activitatea peste 200.000 de salariați;
- încărcarea personalului și a capacităților de producție era la 100%” (Diaconu, 2016, p. 50).

Perioada 1990–2022:

Revoluțiile din 1989 au marcat sfârșitul dominației sovietice și a regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est, deschizând calea către democrații multipartite și sisteme politice bazate pe alegeri libere și drepturi civile. Aceste transformări au contribuit la trecerea de la economii planificate centralizat la economii de piață, îmbunătățind standardul de viață și modificând balanța puterii globale în favoarea democrațiilor liberale, cu un impact semnificativ asupra societății în domenii precum educația, mass-media și structurile sociale.

Căderea regimului comunist din România a făcut ca țara noastră să treacă prin ample procese de democratizare și restructurare economică, care, inevitabil, au inclus și reformarea sau diminuarea industriei de apărare. Considerăm că principalele influențe asupra industriei de apărare au fost:

❖ **Declinul colaborării cu Uniunea Sovietică:** Colaborarea militară strânsă cu Uniunea Sovietică, care furniza echipamente, know-how și resurse, s-a încheiat. Aceasta a slăbit capacitatea de producție a industriei de apărare, făcând-o mai dependentă de tehnologiile și standardele occidentale.

❖ **Reducerea cheltuielilor pentru apărare:** În contextul tranziției către economii de piață și al prioritizării cheltuielilor pentru dezvoltare socială și economică, bugetele de apărare au fost reduse considerabil. Aceasta a dus la scăderea producției militare și, în consecință, la închiderea majorității fabricilor din industria de apărare.

❖ **Conversia industriei de apărare:** Multe fabrici care produceau echipamente militare au fost forțate să se adapteze și să treacă la producția civilă, din cauza cererii

tot mai mici pentru echipament militar, dar și ca urmare a noilor relații comerciale stabilite cu Occidentul.

❖ **Integrarea în NATO:** În anul 2004, România, ca majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est, au aderat la NATO, ceea ce a necesitat modernizarea armatei și a echipamentelor, conform standardelor occidentale. Aceasta a dus la investiții în modernizarea unor segmente ale industriei de apărare, dar mai ales la cooperarea cu marii producători internaționali de armament și tehnică militară.

❖ **Pierderea unor parteneri tradiționali:** După căderea regimului comunist, aceste relații s-au rupt sau s-au diminuat considerabil, afectând direct producția și exporturile de echipamente militare. Principalele efecte au fost:

- *Ruperea relațiilor cu blocul sovietic:* Țările din Tratatul de la Varșovia și Uniunea Sovietică erau principalii parteneri comerciali ai României în industria de apărare. După prăbușirea comunismului și destrămarea Uniunii Sovietice, România a pierdut accesul la aceste piețe tradiționale și, implicit, o sursă importantă de venituri din exporturi militare.
- *Diminuarea cererii pentru echipament de tip sovietic:* Majoritatea echipamentelor produse de România înainte de 1989 erau adaptate sau inspirate din modelele sovietice. Odată cu ruperea legăturilor cu aceste piețe și cu adoptarea unor standarde occidentale, cererea pentru astfel de echipamente a scăzut dramatic.
- *Schimbarea orientării strategice:* După 1989, România a început să se orienteze către NATO și Uniunea Europeană, ceea ce a necesitat o schimbare de strategie în industria de apărare. În loc să producă echipamente pentru piețele tradiționale din fostul bloc sovietic, industria românească a trebuit să se adapteze cerințelor și standardelor occidentale. Acest proces a fost lent și dificil, mai ales din cauza lipsei de investiții și tehnologii moderne. dar mai ales a unei viziuni pe termen mediu și lung.
- *Închiderea unor fabrici și reducerea producției:* Fără cerere constantă și fără acces la piețele tradiționale, multe fabrici din industria de apărare au fost închise sau și-au redus semnificativ activitatea. Așa s-a ajuns la o restructurare masivă a sectorului, în care mulți muncitori și specialiști au fost afectați.

Referitor la acest ultim aspect – restructurarea masivă a forței de muncă din industria de apărare –, putem afirma că situația este aproape identică cu cea de la sfârșitul anilor 1940, „astfel încât, până în anul 2000, au fost disponibilizați peste

52.000 de salariați, neținându-se cont de structura de personal, fiind vizat, în primul rând, personalul direct productiv” (Ib.).

De altfel, dacă facem o retrospectivă, „în ultimii 30 de ani, numărul de angajați a scăzut de la peste 220.000 de angajați în anul 1989 la aproximativ 11.000 de angajați în anul 2022, numărul mediu maxim de angajați în industria de apărare a urmat, firesc, un trend descendent, o ușoară creștere înregistrându-se în anul 2022, când numărul mediu maxim de personal a ajuns la 1.380 de salariați (vezi figura 2), finanțarea făcându-se din bugetul Ministerului Economiei, în cuantum de 77.400 de mii lei.” (Mănescu, 2023).

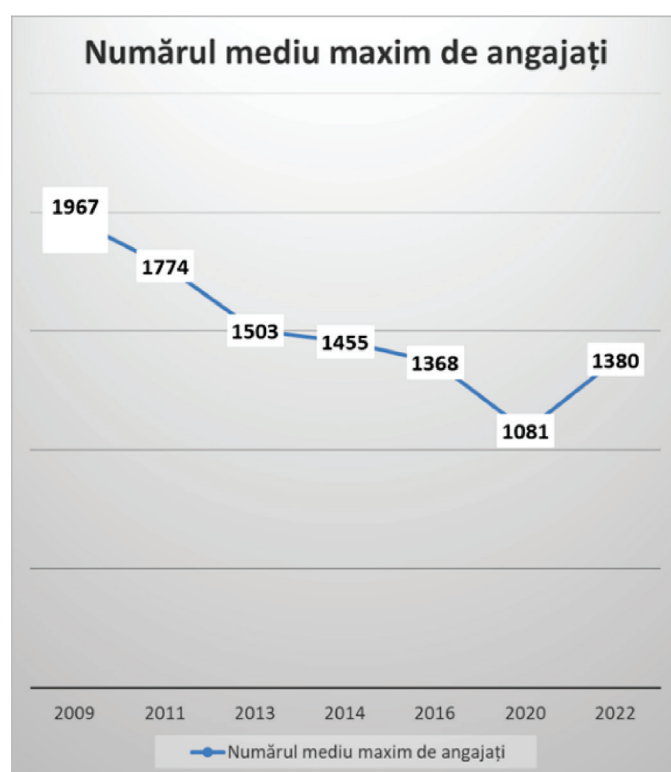

Figura 2: Evoluția numărului mediu maxim de angajați în industria de apărare (Ib.)

INDUSTRIA NAȚIONALĂ DE APĂRARE DUPĂ ANUL 2022

Am dorit să evidențiem în mod distinct această perioadă, întrucât începerea războiului din Ucraina a avut un impact semnificativ asupra întregii societății românești și, implicit, și asupra industriei românești de apărare, influențând atât cererea de produse, cât și nivelul de activitate al companiilor implicate.

Din punctul nostru de vedere, referindu-ne strict la industria de apărare, considerăm că principalele modalități prin care acest conflict a afectat acest sector este reprezentat de:

1. Creșterea cererii pentru echipamente militare – Războiul a determinat o cerere crescută pentru echipamente militare în toată Europa, inclusiv în România. Țările membre ale NATO și alți parteneri din regiune și-au intensificat eforturile de reînarmare, iar industria de apărare din România a primit un impuls, fiind solicitată pentru a furniza muniție, vehicule militare, echipamente de protecție și alte produse necesare în contextul unui conflict de mare intensitate.

România, ca stat membru al NATO și vecin al Ucrainei, a jucat și are în continuare un rol deosebit de important în asigurarea suportului logistic și militar al Ucrainei, fie prin donații, fie prin vânzări directe de echipamente. Astfel, unele companii din industria de apărare au primit comenzi suplimentare atât de la guvernul român, cât și de la partenerii NATO pentru a suplimenta stocurile militare. Cererea pentru armament, muniții și diferite categorii de tehnică militară este însă într-atât de mare, încât niciun stat european sau NATO nu pot asigura cererea fără a-și diminua semnificativ propriile stocuri – cu consecințe directe asupra securității naționale și fără a implica cheltuieli uriașe pentru producerea sau achiziția acestora, individual sau la nivel comun, așa cum este cazul planului Uniunii Europene lansat la sfârșitul lunii martie 2023, când miniștrii apărării ai UE au aprobat un plan pentru a trimite Ucrainei un milion de obuze de artilerie cal. 155 mm în următoarele 12 luni. Din păcate, probleme ce țin de capacitățile de producție și cele de logistică au făcut ca această țintă să fie atinsă doar în proporție de 52%, ceea ce înseamnă aproximativ 524.000 de obuze (Mureșan, 2024).

2. Parteneriate internaționale și investiții externe – Războiul a accentuat importanța colaborării între companiile de apărare din diferite state membre ale NATO. România a devenit o destinație atractivă pentru investiții și parteneriate cu companii străine din domeniul apărării. Producătorii români au beneficiat de transferuri de tehnologie, parteneriate cu firme din SUA, Franța, Germania și alte țări membre ale NATO, ceea ce a ajutat la modernizarea proceselor de producție și la creșterea competitivității.

Spre exemplu, la data de 22.05.2024, Guvernul României „a semnat două memorandumuri de înțelegere între industria de apărare din România și fabricanți externi. Unul este între Uzina Mecanică Cugir și Hekler & Koch GmbH (Germania). Al doilea este între Romaero și Aeroplex of Central Europe Aircraft Technology Center (Ungaria).” (Tudorică, 2024).

3. Revigorarea și modernizarea industriei de apărare – În contextul tensiunilor geopolitice crescute, România a început să acorde o atenție sporită modernizării propriilor capacități de apărare. În ultimii ani, a existat o preocupare crescută pentru creșterea bugetului apărării, iar războiul din Ucraina a accelerat acest proces. Guvernul român a anunțat intenția de a majora cheltuielile pentru apărare la 2,5% din PIB, ceea ce a adus oportunități pentru industria locală.

Astfel, fabrici de stat precum Uzina Mecanică Ploeni, Aerostar și Romarm, datorită parteneriatelor încheiate cu parteneri externi, au început să joace un rol mai important, contribuind la proiecte de modernizare a echipamentului militar românesc și furnizând componente și echipamente pentru aliați.

4. Creșterea capacităților de producție și reînnoirea infrastructurii – Multe fabrici românești de armament și echipamente militare, care în trecut s-au confruntat cu dificultăți financiare și tehnice, au primit un nou impuls în urma cererii crescute pentru aceste tipuri de produse. Unele dintre ele au investit în modernizarea liniilor de producție pentru a putea face față cerințelor interne și externe sau au beneficiat de investițiile realizate de partenerii străini.

Elocventă în acest sens este tranzacția prin care producătorul de arme și vehicule militare german Rheinmetall a achiziționat, în cursul acestui an, pachetul majoritar de acțiuni de la producătorul român de vehicule Automecanica Mediaș, noua companie urmând să poarte denumirea de Rheinmetall Automecanica: „Prin această tranzacție, fabrica din Mediaș va avea un rol-cheie în menținerea pregătirii operaționale a vehiculelor de luptă construite în Occident pentru Ucraina, precum și în asigurarea suportului logistic, iar forțele dislocate pe flancul estic al NATO vor putea conta pe timpi de răspuns mai rapizi și pe lanțuri de aprovizionare mai robuste. În plus, Rheinmetall va fi acum un partener principal al forțelor armate române, precum și al celor din țările vecine, cu o gamă semnificativ extinsă de produse și servicii.” (Dincă, 2024).

Mai trebuie să precizăm faptul că la Mediaș vor fi produse vehiculul blindat de luptă Rheinmetall Lynx, camionul HX 2 și remorca pentru containere RAM. Cu toate că aceste produse nu se regăsesc în înzestrarea Armatei Române (cel puțin deocamdată), derularea acestor programe în țara noastră reprezintă un pas uriaș pentru industria națională de apărare.

Tot pe această direcție a creșterii capacităților de producție și de reînnoire a infrastructurii trebuie să aducem în atenție un fapt deosebit de îmbucurător, și anume reluarea producției de pulberi explozivi. Investiția de peste 400 de milioane de euro ar urma să fie făcută tot de germanii de la Rheinmetall, la Victoria, pe locul

fostei fabrici de pulberi Pirochim, reluându-se, astfel, o veche tradiție întreruptă acum mai bune de 20 de ani (Spotmedia.ro, 2024).

Relațiile politice și strategice – Pe lângă factorii economici, războiul a amplificat și cooperarea politică și strategică a României cu aliații din NATO și din Uniunea Europeană. România a devenit un nod logistic important pentru transportul de ajutor militar către Ucraina, iar acest lucru a implicat și colaborări cu sectorul industrial pentru transport și livrare de echipamente, dezvoltarea infrastructurii de transport rutier, feroviar și naval.

CONEXIUNI ÎNTRE DOCUMENTELE DE PLANIFICARE A APĂRĂRII ȘI INDUSTRIA NAȚIONALĂ DE APĂRARE

Industria națională de apărare reprezintă un „domeniu strategic al economiei naționale care cuprinde operatorii economici, indiferent de structura capitalului social, care dispun de resurse tehnologice, organizatorice și de management necesare realizării și furnizării către FSNA (structurile de forțe din sistemul național de apărare) a produselor militare, sensibile și strategice, precum și a serviciilor necesare” (Parlamentul României, 2016) și a cunoscut, de-a lungul existenței sale, mai multe etape a căror caracteristică generală a fost sau este similară cu cea a societății românești la momentul respectiv.

Din perspectiva abordării strategice a industriei naționale de apărare, în cele ce urmează ne propunem să ilustrăm relevanța acestui domeniu în documentele de planificare a apărării.

Așa cum este prevăzut la art. 3, alin. (1). Din *Legea nr. 203 din 16 iulie 2015 privind planificarea apărării*, „documentele pentru planificarea apărării de la nivel național și departamental iau în considerare obligațiile, cerințele și recomandările” unor documente de importanță strategică elaborate la nivelul NATO, al Uniunii Europene sau ca rezultat al unor acorduri/parteneriate încheiate cu diferite state sau responsabilități rezultate ca urmare a apartenenței la diferite organizații internaționale. Conținutul unor astfel de documente este clasificat, din considerente lesne de intuit, însă, unele dintre aceste documente și, cu precădere, cele elaborate de Agenția Europeană de Apărare (European Defence Agency/EDA) sunt publice și oferă publicului larg (pe baza principiului transparenței decizionale) informații despre măsurile și activitățile întreprinse în domeniul său de responsabilitate.

Astfel, unul dintre cele mai importante proiecte ale UE derulat prin intermediul EDA este cel referitor la **Prima strategie industrială de apărare și un nou program pentru industria de apărare pentru a spori gradul de pregătire și securitatea**

Europei. Documentul „stabilește o viziune clară, pe termen lung, pentru a atinge gradul de pregătire industrială în domeniul apărării în Uniunea Europeană” (Comisia Europeană, 2024a), ale cărei direcții pentru următorii zece ani se bazează pe patru piloni: *creșterea investițiilor, calitate (mai bine), colaborativ (împreună) și european.* Bineînțeles că strategia prezintă și „principale direcții de urmat și setul de indicatori prin care se pot măsura progresele înregistrate de statele membre în direcția pregătirii industriale” (Ib.).

Programul pentru Industria Europeană de Apărare (European Defence Industry Programme/EDIP) este o nouă inițiativă legislativă menită să asigure tranziția de la măsurile de urgență pe termen scurt, adoptate în 2023 și valabile până în 2025, către o abordare structurală și pe termen lung, pentru a atinge un nivel adecvat de pregătire industrială în sectorul apărării. Aceasta va garanta continuitatea sprijinului pentru baza industrială și tehnologică europeană de apărare, facilitând adaptarea sa rapidă la noile realități (Comisia Europeană, 2024b).

Principalele aspecte financiare ale EDIP vizează:

- va mobiliza 1,5 miliarde EUR din bugetul UE între 2025 și 2027;
- îmbunătățirea competitivității bazei industriale și tehnologice de apărare din Europa (European Defence Technology and Industrial Dependencies/ EDTIB);
- va extinde logica intervențiilor implementate de European Defence Industry Reinforcement through common Procurement Act (EDIRPA) (sprijin financiar pentru a simplifica cooperarea statelor membre în faza de achiziții publice);
- Act in Support of Ammunition Production (ASAP) (sprijin financiar pentru industriile de apărare care își măresc capacitatea de producție);
- va sprijini, de asemenea, industrializarea produselor rezultate din cooperarea în cercetare și dezvoltare, finanțată prin Fondul European de Apărare (Comisia Europeană, 2024b).

Bugetul EDIP poate fi folosit și pentru „crearea unui fond dedicat accelerării transformării lanțurilor de aprovizionare în domeniul apărării (FAST). Acest fond va facilita accesul la finanțare prin împrumuturi sau capitaluri proprii pentru IMM-uri și companii cu capitalizare medie care dezvoltă tehnologii de apărare sau produc echipamente de apărare. Totodată, EDIP va întări cooperarea industrială a UE cu Ucraina în domeniul apărării și va sprijini dezvoltarea bazei sale industriale și tehnologice de apărare. În acest scop, programul ar putea beneficia de finanțare suplimentară provenită din profiturile excepționale generate de activele rusești imobilizate, în funcție de decizia Consiliului, la propunerea Înaltului Reprezentant” (Ib.).

Relevanța industriei de apărare în documentele de planificare a apărării de la nivel național

Documentele de planificare la nivel național sunt *Strategia Națională de Apărare a Țării* și *Programul de guvernare*.

Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024 menționează în paginile sale de opt ori noțiunea de *industrie*. O dată este asociată conceptului de *industrie de securitate*, o dată este asociată *cooperării industriale în domeniul apărării* și a domeniilor conexe apărării și o singură dată este menționat faptul că „*existența unor resurse importante destinate înzestrării Armatei României și garanția acordării acestora pe termen lung constituie și un impuls necesar revigorării industriei naționale de apărare*” (Administrația Prezidențială, 2020).

În ceea ce privește cel de-al doilea document programatic la nivel național, *Programul de guvernare*, în documentul elaborat de actuala coaliție de guvernare, la capitolul 5, aferent Ministerului Economiei, Antreprenoriatului și Turismului, se specifică faptul că „*industria națională de apărare poate să producă și să lucreze pentru acoperirea necesarului M.Ap.N., în strânsă colaborare cu acesta, dar și pentru piețe externe. Este necesară doar o viziune și doar bună-credință și interes onest.*” (Guvernul României, 2023, p. 37).

În același document, la cap. 17, rezervat Ministerului Apărării Naționale, de asemenea, nu se vorbește explicit de nicio colaborare între M.Ap.N. și industria națională de apărare, ci se preiau o parte dintre direcțiile strategice prezentate în *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, sunt enumerate o serie de acorduri dintre Guvernul României și diferite organisme internaționale, proiecte ș.a.m.d.

Având în vedere că cele două documente sunt de natură programatică, de intenție, cel de-al doilea având o durată declarată de doar 1 an, în condițiile în care aplicarea prevederilor acestuia din urmă depinde de situarea partidului/coaliției la guvernare, considerăm că acestea au meritul de a nu fi omis acest domeniu atât de important pentru țară.

Relevanța industriei de apărare în documentele de planificare a apărării de la nivel departamental

„Principalele documente care fundamentează planificarea apărării la nivel departamental sunt:

- a) *Carta albă a apărării;*
- b) *Strategia militară;*

- c) *Directiva de planificare a apărării;*
- d) *programele majore;*
- e) *planurile anuale.*” (Parlamentul României, 2013).

Aceste documente elaborate la nivelul M.Ap.N. au rolul de a transpune viziunea și direcțiile de acțiune precizate în documentele elaborate la nivel național în măsuri și acțiuni concrete în domeniul apărării naționale.

Carta albă a apărării are ca scop stabilirea unui set integrat și complet de măsuri și acțiuni pe termen mediu și lung în domeniul apărării, având drept obiectiv ca Forțele Armate ale României să fie astfel dotate, încât să fie capabile să protejeze interesele naționale vitale ori de câte ori va fi necesar. În cuprinsul documentului se face referire la industria de apărare de nu mai puțin de 15 ori pe parcursul capitolelor dedicate direcțiilor de acțiune pentru dezvoltarea capacităților de apărare și ale managementului integrat al resurselor de apărare. Cel mai adesea se aduc în discuție: „creșterea gradului de implicare a industriei naționale de apărare în realizarea înzestrării”, „implicarea operatorilor economici din industria de apărare în parteneriate de tip public-privat pe dimensiunea de CDI”, „dezvoltarea de tehnologii la nivelul M.Ap.N. și al industriei de apărare” și, așa cum este precizat în cuvântul ministrului apărării de la acea vreme, „unul din elementele esențiale, a căror dezvoltare este urmărită cu consecvență în prezentul document de planificare a apărării, este o puternică industrie de apărare autohtonă...” (Ministerul Apărării Naționale, 2021a)

Pe de altă parte, *Strategia militară a României, ediția 2021*, preia ideile din cele două documente prezentate anterior, făcând referire la industria de apărare de 12 ori. Ceea ce ne-a atras atenția în mod deosebit este faptul că „neconcordanțe între nivelul capacității industriei naționale de apărare de a produce sisteme de armament, tehnică de luptă, echipamente și materiale, pe de o parte, și necesarul Armatei României, de cealaltă parte.” (Ministerul Apărării Naționale, 2021b) sunt considerate drept vulnerabilități cu efect militar direct, ceea ce, în opinia noastră, reprezintă, de fapt, o recunoaștere oficială a problemelor mari, grave, cu care se confruntă industria națională de apărare.

Celelalte documente departamentale preiau într-o măsură mai mică conceptul de industrie de apărare, întrucât rolul acestora este de a preciza *principalele programe majore* și, mai ales, *programele esențiale* care contribuie la îndeplinirea acestora mergând până la detalieri în *planurile anuale*, subsecvente fiecărui program.

Ce ar trebui să reținem din analiza acestor documente strategice referitor la industria de apărare?

În primul rând, faptul că menționarea acestora în documentele de planificare a apărării la nivel național și departamental subliniază rolul esențial al acestui sector de activitate în asigurarea și dezvoltarea capacităților militare naționale.

În al doilea rând, se reiterează faptul că modernizarea și dezvoltarea tehnologică a forțelor armate se pot realiza doar prin colaborarea strânsă dintre sectorul public și cel privat și, nu în ultimul rând, faptul că cele două finalități enunțate anterior constituie fundamentul securității naționale și al rezilienței strategice a României.

Strategia națională pentru industria de apărare 2024-2030

Documentul elaborat de Ministerul Economiei, Antreprenoriatului și Turismului – *Strategia națională pentru industria de apărare 2024-2030* –, postat pe site-ul instituției spre consultare publică, apare într-un moment în care peisajul global de securitate este marcat de profunde incertitudini și riscuri emergente. Strategia ar trebui să anticipeze atât provocările prezentului, cât și pe cele viitoare, să fie construită pe principii solide și claritate conceptuală, care să contribuie la afirmarea României drept un pilon de securitate și stabilitate la frontiera răsăriteană a comunității euroatlantice.

Cu toate că partea introductivă a Strategiei respectă normele general acceptate și recunoscute pentru un astfel de document, în realitate însă documentul nu prezintă nicio viziune sau ambiție, fiind lipsit de capacitate prospectivă și caracter anticipativ – elemente esențiale atât pentru agenții economici, cât și pentru partenerii internaționali. Acestea sunt necesare pentru a încuraja investițiile și colaborările tehnologice relevante și durabile pe termen mediu și lung. Însăși durata declarată a strategiei, de 6 ani, din punctul nostru de vedere, este total nerealist, având în vedere parcursul legislativ sinuos pe care acesta trebuie să-l parcurgă și dinamica economico-militară prezentă care, din start, face ca orizontul strategiei să fie unul mediu, orizont de timp insuficient pentru realizarea unor schimbări semnificative în acest domeniu.

Prioritățile strategice enunțate cu emfază vizează „*reluarea fabricării de pulberi*”, „*transformarea și revitalizarea capacităților de fabricare a armamentului de infanterie*”, „*transformarea și revitalizarea capacităților de producție a munițiilor*”, „*transformarea și revitalizarea capacităților de producție din domeniul aeronautic*” (Guvernul României, 2024) și, tot așa, aceeași „*transformare și revitalizare*” repetată obsesiv, prioritate după prioritate, ca o reminiscență a trecutului de care nu ne putem desprinde (Iancu, 2024).

În esență, această strategie reflectă o incapacitate cronică de a adapta industria de apărare românească la dinamica europeană. Problema nu constă doar în faptul că documentul ignoră aproape complet mecanismele UE de integrare tehnologică și industrială în domeniul apărării, ci și mediul de securitate din ce în ce mai impredictibil și turbulent, cu un război care se desfășoară la frontierele țării noastre. Astfel, în opinia noastră, *Strategia națională pentru industria de apărare 2024-2030* nu face altceva decât să ne izoleze și mai mult de comunitățile de valori și interese din care România face parte.

CONCLUZII

Declinul industriei de apărare din România început în anii '90 a influențat nu numai acest sector de activitate, ci și economia în general, cu note dramatice în plan social.

Cauzele sunt multiple. Plecând de la pierderea partenerilor tradiționali din perioada Războiului Rece, restructurarea forțelor armate și, implicit, reducerea semnificativă a cheltuielilor militare, toate acestea au dus la scăderea cererii interne și la neglijarea dezvoltării proprii capacități de producție militară. În contrapartidă, România a mizat excesiv pe sprijinul garantat al NATO, subestimând importanța menținerii unei industrii de apărare autonome și funcționale.

Decapitalizarea constantă a industriei de apărare și lipsa comenzilor din partea Ministerului Apărării Naționale au limitat grav capacitatea de producție și au redus considerabil șansele/oportunitățile de modernizare. Concentrarea pe achiziții costisitoare din import, fără activarea clauzelor de offset care ar fi putut contribui nu doar la relansarea industriei naționale de apărare, a reprezentat o oportunitate ratată pentru dezvoltarea pe termen lung a sectorului. În plus, lipsa competenței în structurile de stat responsabile de industria de apărare și gestionarea ineficientă a resurselor au contribuit la întârzierea procesului de modernizare a acestui sector vital pentru securitatea națională. Deciziile prost gestionate sau amânate nepermis de mult au accentuat vulnerabilitatea unei industrii care ar fi trebuit să joace un rol esențial în contextul actualelor provocări de securitate.

Creșterea cererii pentru echipamente militare, alimentată de izbucnirea războiului din Ucraina, a scos în evidență vulnerabilitățile industriei românești, care ar fi putut juca un rol esențial în consolidarea securității naționale, dar a fost afectată de lipsa unor strategii coerente și de implicarea insuficientă a decidenților politico-militari. Incapacitatea de a formula și implementa planuri clare pe termen

lung a redus semnificativ capacitatea industriei de a răspunde rapid și eficient la noile provocări și oportunități

În timp ce deciziile politice ezitante și neasumate au blocat procesele necesare pentru revitalizarea sectorului de apărare, sectorul privat a început să joace un rol tot mai vizibil în contractele de mentenanță și modernizare a echipamentelor militare. Companii precum Elmet Internațional, Aerostar Bacău și ProOptica au demonstrat capacitatea mediului privat de a prelua o parte din responsabilitățile pe care statul nu a reușit să le gestioneze eficient. Aceste companii, și nu numai acestea, par a ști mai bine care sunt cu adevărat nevoile armatei pe linie de echipamente și tehnică. De asemenea, ele vin și demonstrează nu numai că au capacitatea de a livra produse de calitate, ci și implicare și, mai ales, faptul că au înțelegere mai clară a realității și, în plus, au viziune.

În contextul actual de securitate regională și globală, România are nevoie de o strategie care să genereze încredere, să promoveze colaborarea internațională și să fie construită pe principii solide și claritate conceptuală. Așadar, este nevoie de o strategie modernă, bazată pe inovare și competitivitate, care să devină un pilon de securitate și stabilitate la frontiera răsăriteană a comunității euroatlantice, să fie un magnet pentru fondurile semnificative disponibile pe piața globală de armament.

O astfel de strategie ar putea propulsa cercetarea și industria de apărare din România în poziții de lider în consorțiile europene pentru dezvoltarea viitoarelor sisteme strategice de apărare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Administrația Prezidențială (2020). *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*. București, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf, accesat la 28 august 2024.
2. Comisia Europeană (2024a). *Prima strategie industrială europeană în domeniul apărării la nivelul UE*, https://romania.representation.ec.europa.eu/news/prima-strategie-industriala-de-aparare-si-un-nou-program-pentru-industria-de-aparare-pentru-spori-2024-03-05_ro, accesat la 28 august 2024.
3. Comisia Europeană (2024b). *Programul european pentru industria de apărare*, https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/638c4482-0715-4aef-ac86-6529ce2dfd4b_en?filename=DEFIS_EDIP_factsheet.pdf, accesat la 28 august 2024.
4. Cugir, UM. (2024). *Despre noi*, <https://umcugir.ro/despre-noi/>, accesat la 8 septembrie 2024.

5. Diaconu, B. (2016). *Industria de apărare a României. Actualitate și orientări de perspectivă*. În *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, pp. 49-55, accesat la 15 mai 2024.
6. Dincă, T. (2024). *Tranzacție finalizată – Rheinmetall cumpără Automecanica Mediaș. Compania românească își schimbă denumirea*, <https://www.profit.ro/must-read/tranzactie-finalizata-rheinmetall-cumpara-automecanica-medias-compania-romaneasca-isi-schimba-denumirea-21666850>, accesat la 15 septembrie 2024.
7. Guvernul României (2023). *Program de guvernare 2023-2024. Viziune pentru națiune. Partidul Social Democrat, Partidul Național Liberal*, https://gov.ro/fisiere/pagini_fisiere/23-06-16-12-32-52Programul_de_Guvernare_2023-2024.pdf, accesat la 15 septembrie 2024.
8. Guvernul României (2024). *Strategia națională pentru industria de apărare 2024-2030*. București, <https://economie.gov.ro/21729-2/>, accesat la 15 septembrie 2024.
9. Iancu, N. (2024). *Strategia națională pentru industria de apărare 2024-2030: O nouă strategie pentru trecut*, <https://www.linkedin.com/pulse/strategia-na%C8%9Bional%C4%83-pentru-industria-de-ap%C4%83rare-2024-2030-nicu-iancu-ct8ue/>, accesat la 16 septembrie 2024.
10. Mănescu, G. (2023). *Pregătirea economiei naționale și a teritoriului pentru apărare. Concepte fundamentale*. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”.
11. Ministerul Apărării Naționale. (2021a). *Carta albă a apărării*. București, https://www.mapn.ro/legislatie/documente/carta_alba_2021.pdf, accesat la 16 septembrie 2024.
12. Ministerul Apărării Naționale (2021b). *Strategia militară a României*. București, <https://www.mapn.ro/legislatie/documente/STRATEGIA-MILITARA-A-ROMANIEI.pdf>, accesat la 16 septembrie 2024.
13. Mureșan, D. (31 ianuarie 2024). *UE recunoaște că nu-și poate îndeplini promisiunea către Ucraina de 1 milion de obuze livrate într-un an. Industria a atins doar 52% din țintă. Defense Romania*, https://www.defenseromania.ro/ue-recunoaste-ca-nu-poate-sa-si-indeplineasca-promisiunea-catre-ucraina-de-1-milion-de-obuze-livrate-intr-un-an-industria-a-atins-doar-52prc-din-tinta_626688.html, accesat la 16 septembrie 2024.
14. Opreș, P. (2007). *Industria românească de apărare: documente: 1950-1989*. Ploiești: Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești.
15. Parlamentul României (2013). *Legea nr. 203 din 16 iulie 2015 privind planificarea apărării*, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/170048>, accesat la 16 septembrie 2024.
16. Parlamentul României (22 noiembrie 2016). *Lege nr. 232/2016 din 22 noiembrie 2016 privind industria națională de apărare*, https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/L_232_2016.pdf, accesat la 12 septembrie 2024.
17. Spotmedia.ro. (2024). *Nemții de la Rheinmetall vor construi în Brașov cea mai modernă fabrică de pulberi explozive din Europa*, <https://spotmedia.ro/stiri/>

- economie/nemtii-de-la-rheinmetall-vor-construi-in-brasov-cea-mai-moderna-fabrica-de-pulberi-explozive-din-europa, accesat la 12 septembrie 2024.
18. Tudorică, I. (2024). *Trei uzine de armament din România intră în parteneriat cu fabricanți de arme din SUA, Germania și Ungaria*, <https://www.digi24.ro/digieconomic/consumer/trei-uzine-de-armament-din-romania-semneaza-acorduri-cu-fabricanti-de-arme-din-sua-germania-si-ungaria-19111>, accesat la 12 septembrie 2024.
 19. Vințu, C. (2022). *S-a întâmplat la 1/13 februarie 1861*, <https://jurnalfm.ro/s-a-intamplat-in-1-13-februarie-1861-2/>, accesat la 16 septembrie 2024.